

**LIETUVOS MOKSLO TARYBOS
VYKDOMOS KONKURSINIO FINANSAVIMO PRIEMONĖS
„MOKSLININKŲ GRUPIŲ PROJEKTAI“
ĮGYVENDINIMO KOKYBĖS TYRIMAS**

Vilnius, 2025

Parengė:

Zita Medišauskienė, Rimantas Jankauskas, Aušra Maslauskaitė, Arūnas Mickevičius, Ramunė Morkūnienė, Jurgis Pakerys, Dalius Serafinas, Inesa Šeškauskienė, Miglė Tomkuvienė

© Lietuvos mokslo taryba, 2025

IVADAS

Lietuvos mokslo tarybos administruojama mokslo finansavimo priemonė „Mokslininkų grupių projektai“, įgyvendinama nuo 2010 m., yra viena reikšmingiausių Lietuvos mokslinių tyrimų konkursinio finansavimo priemonių.

Nors konkrečiu dokumentu neapibrėžti jos paskirtis ar tikslai, iš kvietimų informacijos matyti, kad šia priemone siekiama stiprinti Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) potencialą, užtikrinti aukščiausio ar aukšto lygių įvairių krypčių mokslinius tyrimus. Atrenkant perspektyviausius mokslinius projektus ypač reikšmingi paraiškų vertinimo procesas, ekspertų kompetencija ir jų darbo kokybė. Lietuvos mokslo taryba, siekdama užtikrinti nuolatinę šios priemonės įgyvendinimo stebėseną, užsakė atlikti „Mokslininkų grupių projektų (MIP) XIII kvietimų konkursinės atrankos administravimo bei ekspertinio vertinimo kokybės vertinimą“, kurio tikslas – įvertinti MIP XIII kvietimų konkursinės atrankos administravimo ir ekspertinio vertinimo kokybę, nustatyti tobulintinas sritis ir parengti įrodymais grįstas rekomendacijas procesui gerinti.

Ekspertų darbo grupei iškelti tokie uždaviniai:

1. Įvertinti ekspertinio vertinimo atitiktį gerajai ekspertinei praktikai.
2. Įvertinti ekspertų korpuso kompetencijas, sudėtį ir paskirstymą.
3. Išanalizuoti paraiškų grupavimo metodiką ir jos poveikį vertinimo kokybei.

Atsižvelgiant į pirmojo vertinimo etapo ribotumus, antrajame etape vertinamų paraiškų imtis išplėsta iki maždaug 250. Tai beveik 37 proc. visų administracinę patikrą praėjusių XIII kvietimo paraiškų (678 paraiškos).

Šiam vertinimui atlikti sudaryta nauja 9 skirtingų mokslo sričių ekspertų darbo grupė. Vis dėlto jos sudėtis, kurioje daugumą (6) sudarė humanitarinių ir socialinių mokslų krypčių atstovai, buvo atvirkščiai proporcinga paraiškų struktūrai pagal mokslo kryptis, tai apsunkino grupės darbą, lėmė neproporcingą darbų pasiskirstymą ir dideles darbų apimtis kai kuriems grupės nariams¹.

Ataskaitą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje pateikti ekspertinio vertinimo atitikties gerajai praktikai vertinimo (metavertinimo) rezultatai (1 uždavinys). Antroje dalyje, remiantis MIP X-XIII kvietimų duomenimis, analizuojama paraiškų grupių ir ekspertų grupių sudarymo praktika ir jos tinkamumas (3 uždavinys). Trečioje dalyje įvertintos ekspertų kompetencijos ir jų atitiktis vertintų paraiškų tematikai (2 uždavinys). Ataskaitoje pateiktos rekomendacijos, ji papildyta priedais.

SANTRAUKA

Lietuvos mokslo taryba, užtikrindama nuolatinę reikšmingiausios ir bene populiariausios MTEP finansavimo priemonės „Mokslininkų grupių projektai“ įgyvendinimo stebėseną, užsakė atlikti „Mokslininkų grupių projektų (MIP) XIII (ir

¹ Darbo grupė nuoširdžiai dėkoja LMT Mokslo ir studijų politikos analizės skyriaus vyriausiajai politikos (mokslo) analitikei Gerintai Raguckei už pagalbą ir reikšmingą indėlį rengiant ataskaitą.

pasirinktinai XI–XII) kvietimų konkursinės atrankos administravimo bei ekspertinio vertinimo kokybės (meta)vertinimą“, kurio tikslas buvo įvertinti MIP XIII (ir pasirinktinai XI–XII) kvietimų konkursinės atrankos administravimo ir ekspertinio vertinimo kokybę, nustatyti tobulintinas sritis ir parengti įrodymais pagrįstas rekomendacijas procesui gerinti.

2025 m. rugsėjo–gruodžio mėnesiais dirbusiai ekspertų grupei buvo pavesta atlikti ekspertinio vertinimo kokybės (meta)vertinimo II etapo uždavinius: 1) įvertinti ekspertinio vertinimo atitiktį gerajai ekspertinei praktikai; 2) įvertinti ekspertų korpuso kompetencijas, sudėtį ir paskirstymą; 3) išanalizuoti paraiškų grupavimo metodiką ir jos poveikį vertinimo kokybei.

Vertinimo ataskaitą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje pateikti ekspertinio vertinimo atitikties gerajai praktikai vertinimo (metavertinimo) rezultatai (1 uždavinys). Antroje dalyje analizuojama paraiškų grupių ir ekspertų grupių sudarymo praktika ir jos tinkamumas (3 uždavinys). Trečioje dalyje įvertintos ekspertų kompetencijos ir jų atitiktis vertintų paraiškų tematikai (2 uždavinys). Ataskaitoje suformuluotos rekomendacijos, ji papildyta priedais.

Ekspertinio vertinimo atitiktis gerajai ekspertinei praktikai

Darbo grupė įvertino 249 apibendrinamąsias ekspertines išvadas, atrinktas atsitiktine tvarka, laikantis skirtingų mokslo sričių paraiškų pasiskirstymo proporcijų. Tai sudarė apie 37 proc. visų administracinę patikrą praėjusių vertintų paraiškų, taip pat proporcingą kiekvienos mokslo srities paraiškų dalį. Toks procentas atitinka reprezentatyvumo kriterijų. Apibendrinamosios ekspertinės išvados buvo įvertintos 3 balų skalėje pagal keturis kriterijus: išsamumą ir aiškumą, argumentavimą, subalansuotumą ir konstruktyvumą. Visų mokslo sričių ekspertinių išvadų analizė atskleidė, kad bendroji ekspertinio vertinimo kokybė yra artima gerai ir vidutinei, aiškiai dominuoja aukšti (3 balai) ir vidutiniai (2 balai) įvertinimai pagal kriterijus, labai mažai žemiausių balų: 3 balais (aukščiausiais) įvertinta apie 54 proc. visų vertinimų pagal kriterijus, 2 balais (vidutiniais) – beveik 42 proc., 1 balas (žemiausiu) – tik apie 4 proc. Probleminės, nekokybiškos (pagal atskirus vertinimo kriterijus) ekspertinės išvados yra retos, o daugiausia vertinimų atitinka bent jau minimalius kokybės reikalavimus.

Ataskaitoje paminėti darbo grupės pastebėti pagrindiniai apibendrinamųjų ekspertinių išvadų trūkumai. Rekomenduota patarimuose ekspertams tikslinti „ambicingumo“ ir „idėjos naujumo“ sąvokas, atkreipti ekspertų dėmesį į vertinimų argumentavimą ir išsamų vertinimą pagal visus kriterijaus aspektus, adekvačiai vertinti jaunųjų tyrėjų įdirbį, teisingiau vertinti grynai fundamentinius ar taikomuosius projektus, siekiant ekspertinių išvadų (ypač apibendrinamųjų) kokybės, suteikti daugiau galių ekspertų komisijų vadovams; rengti ekspertų, ypač turinčių dar nedidelę ekspertinio darbo patirtį, mokymus.

Paraiškų grupavimo metodika ir jos poveikis vertinimo kokybei

Darbo grupė, remdamasi pateikta informacija apie X–XIII kvietimų paraiškų grupes, išnagrinėjo gamtos ir technikos mokslų (GTM) ir humanitarinių ir socialinių mokslų (HSM) paraiškų grupių sudarymo principus, jų pagrįstumą, grupių dydžius, taip pat nagrinėjo, ar ekspertų komisijų kompetencijos pakanka paskirtų grupių paraiškoms (tik XIII kvietimo) vertinti.

Darbo grupė nustatė, kad formuojant GTM paraiškų grupes nagrinėtuose X–XIII kvietimuose buvo laikomasi principo jungti paraiškas pagal mokslo kryptis ir tematikas, todėl į vieną paraiškų grupę patekdavo skirtingų mokslo krypčių ar sričių paraiškos, artimos tyrimų tematika. XIII kvietimo GTM paraiškų grupės sudarytos pagal paraiškos tematiką, derinant krypties ir tematikos principus. Darbo grupė pripažino, kad GTM sričių paraiškų grupės pagal temas dažniausiai sudarytos tinkamai, racionaliai ir proporcingai, nors pasitaikė ir nesisteminių atvejų.

HSM paraiškų grupės išskirtinai buvo sudaromos pagal paraiškų mokslo kryptis – iš vienos krypties paraiškų arba jungiant kelių krypčių paraiškas (pagal kvietimo HSM konkrečios krypties paraiškų skaičių). Tačiau pagal tokį principą sudarytose grupėse pasitaikė paraiškų (vienetai), kurios savo tyrimų tematika labiau atitiko kitą mokslo kryptį nei grupės, kuriai jos buvo priskirtos, kryptis. Todėl, darbo grupės manymu, racionaliau būtų jas jungti su tematiškai artimesne paraiškų grupe, HSM paraiškų grupes formuojant derinti krypčių ir tematinį principus. Taip paraiškos būtų kokybiškiau vertinamos. Jungiant skirtingų mokslo krypčių paraiškas į vieną grupę, pastebėta, jog sujungtos skirtingo pajėgumo kryptys (psichologija ir edukologija), todėl siūloma į vieną grupę nejungti skirtingų pajėgumų mokslo krypčių paraiškų.

Nustatyta, kad paraiškų grupių dydžiai pagal vienam ekspertui tenkančių vertinti paraiškų skaičių buvo sudaryti tinkamai.

Ekspertų komisijų, kurios vertino GTM grupės paraiškas, sudarymo analizė parodė, kad ekspertų komisijos dažniausia buvo formuojamos nuosekliai, pagal paraiškų tematikas, mokslo kryptis ir ekspertų įdirbį konkrečioje dalykinėje tematikoje, o bendras kompetencijos atitikimo ir tematinio įdirbio vertinimas yra gana aukštas: vidutinis kompetencijos atitikimo krypčiai įvertinimas siekia 4,33 balo iš 5, o įdirbio grupės tematikoje – 4,17 balo iš 5. Daugelio GTM grupių ekspertų kompetencijos gana atitiko pagrindines paraiškų mokslo kryptis, o dažnai – ir reikšmingą susijusių krypčių dalį. Ekspertų komisijose dažnai buvo keli aukšto tarptautinio lygio ekspertai. Tačiau pasitaikė, jog trūko tematinės specializacijos ekspertų.

HSM ekspertų komisijų sudarymo analizė parodė, kad ekspertų kompetencijos atitiktis deklaruojamoms mokslo kryptims dažniausiai vertinama kaip vidutinė ir gera (vidutinis balas 3,7 iš 5), o įdirbis konkrečiose paraiškų grupių tematikose – vidutiniškai (2,86). Vertinant pagal mokslo kryptis visos ekspertų komisijos sudarytos tinkamai, savo kompetencija jos apėmė visas grupės mokslo kryptis ir dalį susijusių mokslo krypčių, išskyrus vieną atvejį, kai nebuvo nė vieno paraiškos krypties (teologija) eksperto. Dauguma atvejų visoms paraiškų grupės mokslo kryptims atstovavo pakankamai ekspertų, nors atskirais atvejais pusiausvyros tarp atskirų

krypčių ekspertų pritrūko. Kartu vertinant ekspertų komisijų sudėties atitiktį paraiškų grupės tematikoms, nustatyta, kad HSM ekspertų komisijose stigo kvalifikuotų ekspertų konkrečioms tematikoms vertinti. Darbo grupė siūlo HSM srityse ekspertų komisijų sudėtį formuoti ne tik pagal mokslo kryptis, bet ir paraiškų temas, daugiau pasitelkti užsienio ekspertų. Pažymėtina, kad tokia praktika (užsienio ekspertų įtraukimo) jau taikoma MIP priemonės XIV kvietime, todėl tikslinga tęsti šį (meta)vertinimą, sudarant prielaidas ateityje įvertinti įgyvendintų pokyčių poveikį ir palyginti rezultatus.

Ekspertų kompetencijos atitiktis paraiškų tematikoms

Darbo grupė vertino 237 paraiškoms (arba 35 proc. visų administracinę patikrą praėjusių paraiškų) vertinti sudarytų individualių ekspertų atitiktį paraiškų tematikoms.

Individualūs ekspertai GTM paraiškoms vertinti iš esmės priskirti tinkamai ir pagrįstai. Nustatyti skirtumai tarp kompetencijos atitikties ir teminio įdirbio vertinimų, tikėtina, labiau atspindi paraiškų tematikų įvairovę ir skirtingą temų specializacijos gylį, o ne ekspertų atrankos ar grupių formavimo netikslumus. Vis dėlto pavieniais atvejais nustatyta, kai konkretaus eksperto parinkimas ir skyrimas konkrečioms paraiškoms vertinti buvo ypač problemiškas (abejotinas eksperto parinkimas pagal mokslo kryptį, žema bendroji kompetencija). Taip pat kai kuriose paraiškų grupėse fiksuota santykinai daugiau individualiai paraiškoms vertinti paskirtų ekspertų, kurių kompetencija tematikoje dažnai buvo ribota.

Individualių ekspertų priskyrimas HSM paraiškoms vertintinas kaip pakankamas ir geras pagal mokslo kryptis, bet nepakankamas pagal paraiškų temas. Atsižvelgiant į HSM sričių struktūrinį ir tematinį sudėtingumą ir kompleksškumą, gana sudėtinga skirti ekspertus paraiškoms individualiai vertinti pagal tematinį kriterijų, vis dėlto, nepaisant to, rekomenduotina skiriant individualius ekspertus labiau atsižvelgti į paraiškų temas.

REKOMENDACIJOS

Darbo grupė, atsižvelgdama į MIP įgyvendinimo kokybės tyrimo rezultatus, teikia tokias rekomendacijas.

Dėl vertinamųjų išvadų

1. Ekspertinio vertinimo formoje, idėjos naujumo ir ambicingumo kriterijaus eksplikacijoje, plačiau apibūdinti ambicingumo sąvoką; patarimuose ekspertams atkreipti ekspertų dėmesį į idėjos „naujumo“ traktavimą.
2. Rengiant apibendrinamąsias ekspertines išvadas ypač atkreipti dėmesį į vertinimų ir argumentacijos dermę, į išsamius ir kokybiškus argumentus. Šį vertinimo aspektą nurodyti ekspertinio vertinimo gairėse.
3. Rengiant ekspertines išvadas, taip pat apibendrinamąsias ekspertines išvadas ypač atkreipti dėmesį į visų kriterijaus eksplikacijoje nurodytų aspektų

vertinimą. Tai nurodyti ekspertinio vertinimo gairėse. Reikalauti, kad būtų vertinama ir vertinimas aptartas pagal visus kriterijaus aspektus.

4. Siekti, kad ekspertai kuo vienodžiau suprastų ir taikytų vertinimo kriterijus (naujumo ir ambicingumo, poveikio mokslui ir kt.). Tam pasitelkti ekspertų informavimą prieš ekspertinį vertinimą, mokymus, suteikti ekspertų komisijų vadovams daugiau galių tiek priimant individualius ekspertinius vertinimus, tiek komisijai sprendžiant dėl galutinių paraiškos vertinimo balų.

5. Organizuoti ekspertų, ypač nedidelę ekspertinio darbo patirtį turinčių, mokymus.

6. Tam, kad vertinamosios išvados būtų kokybiškos, stiprinti ekspertų komisijų vadovų vaidmenį ir atsakomybę, suteikiant galimybę atmesti ir reikalauti pataisyti netinkamai parengtas ekspertines išvadas.

7. Parengti papildomas nuorodas ekspertams, kaip vertinti jaunuosius mokslininkus (projektų vadovus) pagal jų karjeros pakopą.

8. Apsvarstyti, kaip vertinti grynai fundamentinius tyrimus arba taikomuosius projektus, kad kriterijai, pavyzdžiui, numatomas socialinis ir ekonominis poveikis (fundamentiniams tyrimams), ir indėlis į mokslo raidą (taikomiesiems tyrimams), nediskriminuotų (viena iš galimybių tokius projektus, surinkusius iš kitų kriterijų labai aukštus balus, atrinkti papildomai).

Dėl paraiškų grupių

1. HSM paraiškų grupes sudaryti ne tik pagal paraiškos mokslo kryptį, bet ir projekte numatomas tyrimo tematikas, nepaisant to, kokiai mokslo kryptčiai paraišką priskyrė pareiškėjas.

2. Sudarant HSM paraiškų grupes į vieną nejungti labai skirtingų pajėgumų mokslo krypčių paraiškų (pvz., psichologiją ir edukologiją).

3. Esant galimybei, į atskirą paraiškų grupę išskirti siauresnės specializacijos ar metodologiškai savitesnių mokslo krypčių (pvz., menotyros) paraiškas, tai supaprastintų ekspertų, turinčių pakankamai ir įvairiapusių kompetencijų, komisijos sudarymą.

Dėl ekspertų komisijų

1. Užtikrinti, kad kiekvienoje komisijoje būtų ekspertų, atitinkančių visas paraiškų grupėje esančias mokslo kryptis, net jeigu tai kryptčiai atstovauja minimaliai paraiškų.

2. Rekomenduojama ateityje atsižvelgti į paraiškų tematikas, kad kiekvienoje komisijoje būtų konkrečiose paraiškų tematikose patirties turinčių ekspertų, kurie objektyviai ir kokybiškai įvertintų.

3. GTM ekspertų komisijų sudarymo principas yra teisingas, tačiau rekomenduojama atlikti detalesnę tematikų ir ekspertų kryžminę analizę, kad paraiškų temos nebūtų paliktos be atitinkamos kompetencijos ekspertų.

4. Ekspertų komisijose subalansuoti skirtingų mokslo krypčių ekspertų skaičių pagal tų krypčių paraiškų skaičių.

5. Formuojant ekspertų komisijas svarbu užtikrinti ne tik tematinę ekspertų atitikimą, bet ir bendrą komisijos kompetencijos pusiausvyrą, apimančią skirtingas mokslo sritis ir kryptis. Tai ypač aktualu vertinant tarpdisciplinines paraiškas, kurioms reikia tiek siauriau išmanyti temą, tiek plačiau vertinti disciplinas.

6. Kadangi HSM kryptių ekspertų Lietuvoje yra ribotai, o dėl institucinių apribojimų rasti ekspertus sudėtingiau, siūloma projektinėms paraiškoms vertinti pasitelkti kuo daugiau užsienio ekspertų.

7. Rekomenduojama netraukti į ekspertų grupę asmenų, neturinčių realaus mokslinio įdirbio paraiškų tematikose ir kompetencijų kryptyje.

Dėl individualių ekspertų paraiškoms vertinti

1. Ekspertinių paraiškų vertinimą ir ekspertų komisijų darbą reglamentuojančius LMT dokumentus papildyti nuostatomis dėl individualiai paraišką vertinti skiriamų ekspertų kryptinės ir tematinės atitikties vertinamoms paraiškoms.

2. Siekti, kad kiekvieną paraišką vertintų bent po du tyrimo tematikoje kompetentingi ekspertai, jie turėtų nuoseklų ir aiškų įdirbį paraiškos tematikoje, taip užtikrinant paraiškų vertinimo objektyvumą ir kokybę.

3. Paraiškoms vertinti parinkti kuo aukštesnės kompetencijos ekspertus tiek pasiekimų mokslo kryptyje ir tematikoje, tiek tarptautinės patirties prasmėmis.

4. Neskirti individualių ekspertų paraiškoms vertinti pagal pagrindinę paraiškos mokslo kryptį, kuri ekspertui yra tik gretutinė kryptis.

4. Rekomenduojama pildant ekspertų anketas nurodyti tik tas gretutines kryptis, kuriose ekspertų išmanymas gali būti dokumentuotas, pagrįstas eksperto moksline veikla ar kvalifikacija.

Vilnius, 2025